

יד שמואל רובין
תשס"ה

הערה #1

תפארת שמשון

הגדה של פסח

כח

הריני מוכן ומכוסות.

ג. אם שכח ולא אמר ברכת ההבדלה במו"ש שבליל הסדר ונזכר אחר שתייתו, יבדיל לפני כוס שני אחר שישלים ההגדה לאחר גאל ישראל [דאל"כ כשמברך כפה"ג על הכוס הוי כמוסיף על הכוסות]. ואם הוא לפני הכרפס, דעת הגר"ז דיאכלנו בלי הבדלה, ובביאור הלכה מצדד דכזה עדיף שיבדיל תחלה (אך מסיים וצ"ע לדינא). ואם נתכוין בברכת הגפן להוציא שתיית יין שבין כוס ראשון לשני, יבדיל לפני ההגדה בלי שיברך ברכת הגפן (ואם נזכר אחר שהתחיל ההגדה מבדיל על כוס שני. ואם נזכר אחר כוס שני, עיין פרטי הדינים במ"ב תע"ג סק"ה).

שבדרך יש לו פנצ וכך, כשהוא עיף המעריב שלו? נפי

ד. לפני הקידוש יש נוהגין לומר: הריני מוכן לקדש ולקיים מצות הד' כוסות, ועכ"פ יכוין בלבו לקיים מצות קידוש זד' כוסות.

מדוע? מה ה אמת, יש סיי

ה. אין ליטול ידיו לסעודה קודם קידוש [אף להנוהגין כן כל השנה] וכן בשביל אכילת כרפס יש ליטול אחר קידוש דוקא. ואם אין ידיו נקיות לא יטול בכלי כשר כנט"י לסעודה, אלא יטול מעט כדי שיהיו נקיות לברכה.

פשוט יותר: הבח היה כל הזמן במ: לישיבה יהיה לי וכאשר ישנה הכנו

ו. בעל הבית לא ימזוג לעצמו הד' כוסות, רק אחר ימזוג לו דרך חירות.

הסגולה הגדו נוכל לתאר ל

ז. שותה הכוס בהסבת שמאל ואם שתה שלא בהסבה, אם נתכוין בברכת הגפן לפטור היין שבין כוס ראשון לשני יחזור וישתה בהסבה, ואם לא אינו חוזר ושותה בהסבה, (דכיון דצריך לברך הוא כמוסיף על הכוסות). וראוי להזהר שלא לשתות בין כוס ראשון לכוס שני אם לא לצורך גדול, כדי שלא ישתכר וימנע מלעשות הסדר, ומשמע שהיינו ביין או משקה המשכר דוקא, אבל משקה שאינו משכר מותר לשתות בין הכוסות.

אחראי ואנושי, ר בפועל, באופן כז: אצל אנשים מסויי התפללתי! כך, ב הכיתה בשעת ערו "אוי, לא התפללו

תפארת שמשון

הריני מוכן ומזומן

ההכנה היא הסגולה הגדולה ביותר להצלחה

אחד מיסודות היהדות הוא - ההכנה!

כך גם אצל שחרית, או מי בפתאומיות ובלי

נדמיין לעצמנו בחור צעיר לאחר נסיעה מייגע ששכח יומיים תמימים. כאשר הוא מגיע למחוז חפצו ראשו כואב והוא עיף. הוא הולך להתפלל מעריב. אין צורך לתאר כיצד ייראה המעריב שלו...

גדלות מושגו

עתה הבה נצייר לעצמנו מציאות דומה בנסיבות, אבל שונה בתכלית בתוצאות. בחור ישיבה הגר במקום מרוחק רוצה בכל לבו להתפלל בשיבתו בראש השנה. כדי להגיע לישיבה עליו לנסוע נסיעה ארוכה. ולא עוד, אלא

ונזכר אחר שתייתו, אל [דאל"כ כשמברך הכרפס, דעת הגר"ז יל תחלה (אך מסיים יין כוס ראשון לשני, זתחיל ההגדה מבדיל מ"ב תע"ג סק"ה).

ם מצות הד' כוסות, כוסות.

ל השנה] וכן בשביל נקיות לא יטול בכלי יות לברכה.

דרך חירות.

נתכוין בברכת הגפן , ואם לא אינו תוזר .) וראוי להזהר שלא י שלא ישתכר וימנע , אבל משקה שאינו

הַיַּיִן מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיֵּם מִצְוֹת קְדוֹשׁ וּמִצְוֹת כּוֹס רֵאשׁוֹן שֶׁל אַרְבַּע כּוֹסוֹת. לְשֵׁם יְחִוּד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתָּיה עַל יְדֵי הַהוּא טְמִיד וְנַעֲלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

תפארת שמשון

שברוך יש לו פנצ'ר בגלגל. הוא מגיע לישיבתו רבע שעה בלבד לפני השקיעה. וכן, כשהוא עייף מהדרך וראשו כואב, הוא נכנס לבית המדרש. כיצד יראה המעריב שלו? נפלא עד מאוד!

מדוע? מה ההבדל בין שני הציורים הנ"ל?

אמת, יש סייעתא דשמיא מיוחדת בראש השנה, אך ההסבר הוא בעצם פשוט יותר: הבחור שנסע במשך יומיים כדי להגיע לישיבתו לראש השנה, היה כל הזמן במצב של הכנה. במשך כל הדרך הוא תיאר לעצמו: "כשאגיע לישיבה יהיה לי מעריב כזה, 'ברכו' כזה". הוא חיכה לזה! הוא התכונן! וכאשר ישנה הכנה הכל נראה אחרת.

הסגולה הגדולה ביותר להצלחה בכל העניינים, היא ההכנה.

נוכל לתאר לעצמנו רופא שצריך לבצע ניתוח לב פתוח. אם הוא אדם כן, אחראי ואנושי, ראשו יהיה תפוס בהכנת הניתוח מספר שעות לפני הניתוח בפועל, באופן כזה הוא מגיע מוכן לניתוח. והנה, כיצד נראית תפילת מנחה אצל אנשים מסויימים? חמש דקות לפני השקיעה הם פתאום נזכרים "אוי, לא התפללתי"! כך, בפתאומיות, בלי הכנה מוקדמת הם מתפללים. או יהודי המגיע הביתה בשעת ערב מאוחרת, הוא כבר מתחיל להתכונן לשינה, ואז הוא נזכר "אוי, לא התפללתי מעריב"! כיצד יראה המעריב הזה?

כך גם אצל מי שקם בבוקר וישר רץ לתוך בית הכנסת כדי "לתפוס" שחרית, או מי שסיים לאכול ונזכר שהוא צריך לברך. כל דבר שנעשה בפתאומיות ובלי הכנה מתאימה, ייעשה באופן לקוי.

גדלות מושגת ע"י הכנה!

זה

שכה יומיים תמימים. הוא הולך להתפלל

אבל שונה בתכלית זו להתפלל בישיבתו וכה. ולא עוד, אלא

וכדמיון זה, היה כהן גדול משמש בקודש הקדשים בבגדי לבן.

(מהר"ל)

★

נוהגים ללבוש קיטל שהוא בגד מתים, להכניע הלב שלא תזוח דעתו עליו, מחמת השמחה והחירות שעושין בליל זה.

(שו"ע הרב)

★

הטעם ללבישת קיטל בליל הסדר, אינו כפי שמקובל בפי ההמון, כדי שלא תזוח דעתו ויזכור יום המיתה, כיון שהוא טעם תמוה.

ברם תיקנו חז"ל לנהוג בלילה זה, כפי שנוהגים היו כלל ישראל בעת אכילת הפסח. ובודאי באוכלם קדשים משולחן גבוה, לא היו לובשים בגד אכילה כפי שלבשו בבתיהם, אלא לבשו בגד חשוב שבזמנם והוא בגד פשתן לבן, כמו שנאמר: "וילבש אותו בגדי ששי".

לפיכך נוהגים אף אנו ללבש בגד פשתן לבן והוא הקיטל.

(הנצי"ב מוולוז'ין, אמרי שפר)

★

מה הטעם למנהגו ללבוש בגד לבן רק בליל פסח ובליל יום כיפורים.

ונראה כי בפסח יצאו ישראל מרזא דמסאבותא ופסקה זוהמתן. ולפיכך לובשים לבנים, כמו אשה הלובשת לבנים לאחר שפסקו ימי טומאתה. אמנם, לאחר מעשה העגל חזרה הזוהמא (והיי"ק בראשית ב:), עד אשר ביום הכיפורים נתרצה הקב"ה לישראל, וחזרו לקדושתן הראשונה שנתקדשו בעת יציאת מצרים, ושוב פסקה זוהמתן, ונעשו ישראל בבחינת "לובשת לבנים".

ולפיכך לובשים לבנים בליל פסח וליל יוה"כ.

(רבי לייב אייגר מלובלין)

★

למנהג לבישת הקיטל בליל פסח יש סמך מדרשת המכילתא: "ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצוויינים שסי", ומצינו (שבת קמה:) שחכמים שבבבל היו מצוויינים, והיינו שלבשו בגדי לבן, כמי"ש (נדרים כ:.) דרבנן נקראו מלאכי השרת,

טללי

עני

משום שהם מצוויינים בבגדיהם נ הבדים" דהיינו לבן.

ולזכר זאת מצטיינים גם אנו

טעם למנהג ללבוש קיטל בל שתחיית המתים תהיה בפסח, ו בנבואת תחיית המתים של יחזק: גם במלבושים הללו, מוכנים לתו

קדושת ליל הסדר

אף שנפסקה ההלכה שמצוות שתכליתן לקבוע בלב האדם את קריאת שמע שצריך כוונה לכולי כך כל מצוות הלילה וכל עב מלומדה ואינו מעלה בלבו את בלבו האמונה בהשי"ת ולא יצ לכן תיקנו לשאול בליל הסדר הדברים על לבם לעשות אותם ב

דרש מהר"י סגל:

כתיב "אשרי אדם מפחד תמ

קראי הדדי.

◆ כמוצא שלל רב ◆

למה לא חוששים להפסק בין הקידוש לסעודה? ✓

"קדש"

ותירץ באבודרהם, שזה מע אחת הכוסות היא כוס של כוסות, ואם תאמר שיברך " הוא בארבע כוסות, ומכיוון ע עוד ביאר, שאין מברכין א ארבע כוסות שעושה מצוה י יצא - אין מברכין. כך כתב גם אחת, וכתב שזה גם הטעם י שמחולק מקצתו קודם סעודה

טעם נוסף אמר הגאון רב ברכה על דבר שיכול לבוא בצ תקנו ברכה על מצות צדקה, פ שהובא באבודרהם בהלכות ו שחייבים בה אף כשהוא מצט

ביאור אחר הובא בספר יז מברכים על דבר שיש בו ברכ הגדה בליל פסח, כי לא יעלה מברכין שציונו לברך ברכת הנו מברכין על שתיית ד' כוסות, ו המצוה!

אבודרהם, מהרי"י

רק לגבי אנשים ד'

האחרונים הקשו סתירה בז (צט:) כתב שד' כוסות בליל ה והצלתי, וגאלתי, ולקחתי", ואי כוסות, פירש רש"י שג' כוסות המזון. ולכאורה דברי רש"י סו ותירץ הגאון רבי יוסף שא

בכל ימות השנה יש חיוב על האדם ללכת לאכול מיד לאחר הקידוש, ואמנם יש שרצו לתת שיעור לדבר הזה גם בחג הפסח, אולם אצלנו היום אין לך יהודי שלא עוברת אצלו שעה או שעתיים מהקידוש עד לסעודה, שהרי אומרים את ההגדה באריכות ו"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח", והשאלה הנשאלת היא: איך התירו "הפסק" גדול שכזה בין הקידוש לסעודה?

א לא - ביאר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך, ראש ישיבת "קול תורה" - תפקידו של ליל הסדר הוא לקדש את הלילה הזה, ואם כן הכל הוא המשך אחד, ודומה הדבר לאדם שעושה קידוש ואחר כך הוא מאריך כי יש לו דביקות גדולה בה', והוא אומר "על נטילת ידים" באריכות רבה, ואחר כך "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר", וזה לוקח אצלו זמן רב - אבל אין זה הפסק, כי הכל המשך אחד // לקידוש ולסעודה.

ואף לעניינינו, כל מה שאנו עושים בליל הסדר הוא רק "הקדמה" לענין הגדול והנשגב, כי חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ולספר את כל הניסים והנפלאות שהיו בלילה הזה, ואם כן הכל - הקידוש, ההגדה והסעודה - נחשבים כולם להמשך אחד, ולכן בליל הסדר לא איכפת לנו שעובר זמן רב כל כך, אבל בכל השנה ודאי שאסור להפסיק בין קידוש לסעודה.

עוד הוסיף הגרש"ז אויערבאך, כי משום כך מקדימים לפני הסעודה את "הא לחמא עניא" - לומר לך שגם סיפור יציאת מצרים קשור עם לחם זה שאנו צריכים לאוכלו, אלא שלפני שאוכלים אותו צריך לומר עליו דברים הרבה, וכיוון שהוא מצרכי הסעודה הרי זה נחשב כקידוש על דעת לאכול לאלתר, ולכן גם בוצעים את המצה סמוך לקידוש ולא סמוך לסעודה.

קונטרס "פעמי קול תורה"; קובץ "מבקשי תורה" - ניסן תש"ם

למה לא מברכים על מצות ארבע כוסות?

תמהו הקדמונים: מדוע אין מברכין "אשר קדשנו במצוותיו וציונו לשתות ארבע כוסות", כפי שמברכין על אכילת מרור, שבזמן הזה הוא מדבריהם?

◆ כמוצא שלל רב ◆

בשום מקום ב"שולחן ערוך" לא הוזכר מנהג "גניבת האפיקומן" על ידי התינוקות. ואדרבה, בסימן תעז (סעיף א'), כתב: "לאחר שגמר כל הסעודה, אוכלים ממצה השמורה תחת המפה, כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השובע", ואף כאן אין כל רמז לכך שהאפיקומן מוחזק בידי התינוקות.

ואמנם, גמרא ערוכה היא (פסחים קט): "תניא רבי אליעזר אומר: חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל התינוקות שלא ישנו", אולם הראשונים לא פירשו את "חוטפין מצה" באופן שיהיה בה רמז למנהג גניבת האפיקומן על ידי התינוקות: רש"י פירש: "חוטפין מצה – מגביהין את הקערה בשביל התינוקות שישאלו", והביא עוד שיש שפירשו שהכוונה שאוכלין מהר. והרשב"ם פירש: "ולי נראה חוטפין – מסלקין את הלחם מיד התינוקות, שלא יהיו ישנים מתוך מאכל הרבה, כדרך התינוק אחר אכילתו, ושוב לא ישאלו, אבל עכשיו, כשחוטפין מהם, לא ישנו (הרבה) וישאלו". הרי מדבריהם, שהגמרא לא התכוונה כלל לחטיפת האפיקומן על ידי התינוקות.

אולם ה"חק יעקב" (סימן תעב ס"ק ב') מצא רמז למנהג זה בדברי הרמב"ם, שכתב (פרק ז' מהלכות חמץ ומצה הלכה ג'): "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה, כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות וכו', וכיצד משנה? מחלק להם קליות ואגוזים, ועוקרים השולחן מלפניהם קודם שיאכלו, וחוטפין מצה זה מיד זה, וכיוצא בדברים האלו". וכתב ה"חק יעקב", שאפשר שמזה נתפשט המנהג שמיחין לתינוקות במדינות אלו לחטוף האפיקומן, כדי שעל ידי זה לא ישנו ויתעוררו לשאול.

אלא שמדברי הרמב"ם אין ראיה ברורה, שכן המהר"ם חלאה פירש שכוונת הרמב"ם היא ש"גוזלין זה מיד זה לשמחה, כדי שישאלו התינוקות ולא ישנו", ולא שהתינוקות הם שחוטפים את האפיקומן.

ואילו הגאון רבי חיים הלוי סולובייצ'יק מבריסק פירש בדרך אחרת את דברי הרמב"ם "חוטפין מצה זה מיד זה", וכך ביאורו: בשאר ימות השנה ההלכה היא שאין המסובין רשאים לאכול כלום עד שיטעום הבוצע, והבוצע הוא שפושט ידיו תחילה ואוכל (עיין ברכות מז), וכן פסק הרמב"ם בהלכות ברכות (ז, ה), אולם בליל פסח הותר למסובין לחטוף מצה ולאכול מצה אף קודם שיטעום הבוצע, וזאת כדי לעורר את התינוקות שלא ישנו.

הרי שהגר"ח פירש שאין כלל ראיה מדברי הרמב"ם למנהג "גניבת האפיקומן",

ואדרבה, תלמידיו ובני בית מניח את האפיקומן במקום את אכילת האפיקומן במי

יתירה מזו כתב ב"ארוח שחטיפת האפיקומן מתחת מלמדים את בניהם לגנוב זה משובח. ואכן, יש קהילי "מנהג ישראל", שרבים הא

רבים פירשו בפשטות, ימתינו עד ל"צפון", כדי לכו בדרך זו מובטח כי לא ישנו לפדותו ממנו, והביאו מעט וכשעמדו לברך ברכת המזון כולם...

בספרו "מנחת אליהו", ו את המנהג על פי הפסוק (ב שאונקלוס תירגמו: "ואמר "במירמה – בחכמה", ולו יעקב אבינו כחכמה?

אלא, יש לומר שיעקב קרבן פסח וקרבת חגיגה, וזו כדי שייאסר עליו לאכול אפיקומן, ורמז לדבר: "ג האפיקומן במירמה בליל פ

עוד ביאור נפלא כתב ה דאבות" (מתלמידי החת"ם

בזוהר הקדוש (סוף פרש לא תגנב: "לא" – פסקא

◆ כמוצא שלל רב ◆

ואדרבה, תלמידיו ובני ביתו העידו כי דעתו לא היתה נוחה ממנהג זה, אלא היה מניח את האפיקומן במקום המשומר עד שעת אכילתו. ופירש שמשום כך סימנו את אכילת האפיקומן במילה "צפון" – לומר שהאפיקומן טעון שמירה והצפנה.

יתירה מזו כתב ב"ארחות חיים" (סימן תעג, אות יט) בשם ספר "מאורי אש", שחטיפת האפיקומן מתחת הכסא הוא מנהג בדוי והבל, ובנכרים נשמע שהיהודים מלמדים את בניהם לגנוב זכר ל"ינצלו את מצרים", ועל כן המונע ממנהג זה הרי זה משובח. ואכן, יש קהילות שבהן נמנעו ממנהג זה, אולם עדיין יש בכך משום "מנהג ישראל", שרבים האריכו לתת בו טעם לשבח.

◆ ◆ ◆

רבים פירשו בפשטות, כי טעם המנהג הוא כדי שהתינוקות לא ישנו, אלא ימתינו עד ל"צפון", כדי לבקש את "שכרם" בהחזרת האפיקומן. אחרים פירשו, כי בדרך זו מובטח כי לא ישכחו לאכול את האפיקומן, שכן הקטן כבר יזכיר להם לפדותו ממנו, והביאו מעשה שאירע אצל גדול אחד, ששכחו לאכול האפיקומן, וכשעמדו לברך ברכת המזון נזכר הקטן שעדיין לא פדו ממנו האפיקומן, וכך נזכרו כולם...

בספרו "מנחת אליהו", מביא רבי אליהו האיתמרי בשמו של זקן חכם, שביאר את המנהג על פי הפסוק (בראשית כז, לה) "ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך", שאונקלוס תירגמו: "ואמר על אחיך בחוכמה וקביל ברכתך", וכן פירש רש"י: "במירמה – בחכמה", ולכאורה יש להבין: מדוע נחשבת לקיחת הברכות של יעקב אבינו כחכמה?

אלא, יש לומר שיעקב הביא אל אביו את שני גדיי העיזים בפסח, והם היו יקרבן פסח וקרבן חגיגה, וזו היתה חכמתו של יעקב, שנתן לאביו לאכול את הפסח כדי שייאסר עליו לאכול ממטעמי עשיו, שהרי "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", ורמז לדבר: "במרמה" בגימטריה "אפיקומן", ומכאן רמז לחטיפת האפיקומן במירמה בליל פסח.

עוד ביאור נפלא כתב הגאון רבי ישראל דוד מרגליות יפה, בעל שו"ת "מילי דאבות" (מתלמידי החת"ם סופר):

בזוהר הקדוש (סוף פרשת יתרו) אנו מוצאים דבר פלא: "לא תרצת, לא תנאף, לא תגנוב: לא" – פסקא טעמא בכל הני תלת, ואי לא דפסקא טעמא, לא הוי

גניבת האפיקומן" על ידי לאחר שגמר כל הסעודה, לפסח הנאכל על השובע", ינוקות.

אליעזר אומר: חוטפין מצה הראשונים לא פירשו את ופיקומן על ידי התינוקות: שביל התינוקות שישאלו, זרשב"ם פירש: "ולי נראה י ישינים מתוך מאכל הרבה, נשיו, כשחוטפין מהם, לא ז התכוונה כלל לחטיפת

למנהג זה בדברי הרמב"ם, לעשות שינוי בלילה הזה, וה מכל הלילות וכו', וכיצד מלפניהם קודם שיאכלו, תב ה"חק יעקב", שאפשר לו לחטוף האפיקומן, כדי

ר"ם חלאוה פירש שכוונת התינוקות ולא ישנו", ולא

רש בדרך אחרת את דברי ימות השנה ההלכה היא והבוצע הוא שפושט ידיו לכות ברכות (ז, ה), אולם אף קודם שיטעום הבוצע,

למנהג "גניבת האפיקומן",

מניח את הקערה ומסלקה לקצה השולחן, ויש שאין מסלקים הקערה אלא רק מכסין המצות, מוזגין כוס שני, וכאן הבן שואל.

משנה פסחים קמ"ז, ע"א

מַה נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל
הַלַּיְלוֹת, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ
אוֹכְלִים חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלַּיְלָה הַזֶּה כָּלוּ
מִצָּה: שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלִים

מנחת אשר

הא לחמא עניא

הטעם שאומרים פיסקא זו בארמית ולא כשאר ההגדה בלשון הקודש, מצינו בשבלי הלקט (סי' ר"ח) שתוששים שמא ישמעו המזיקים ויקלקלו את הסעודה ולשון ארמית אינם מבינים, ורשבה"ל דחה טעם זה, דהלא ליל שמורים הוא ומשומר הוא מן המזיקים, והביא בשם ה"ר בנימין טעם אחר כדי שיבינו הנשים והתינוקות, ולכאורה צריך עיון בטעם זה דאם כן עדיף היה לומר את כל ההגדה בארמית, או לפחות את עיקר ההגדה, דהיינו פסח מצה ומרור וכדו' ולמה נהגו כן רק ב"הא לחמא עניא" שאין בה מעיקרי מצות הסיפור כלל.

והנראה עיקר בזה דבאמת פיסקא זו לא היתה חלק מנוסח ההגדה

כלל, דמה טעם יש לומר כל דכפין ייתי ויכול בלילה כשכל בני הבית מסובין מסביב לשולחן ונפקד מקומם של העני והרעב, ומה טעם יש לומר כל דצריך ייתי ויפסח בלילה כשכבר שחטו את הפסח ואינו נאכל אלא למנויו. אלא ברור שבימי קדם היו מכרזים הכרזה זו בעוד היום גדול, כל עוד לא נשחט הפסח, וכל עוד העניים עדיין סובבים בחוצות עיר לבקש מא-ל אכלם, ומשום כך היו אומרים דברים אלו בארמית, לשון העם, ולזכר בעלמא נקבעו הדברים לדורות בתחילת ההגדה, שהרי ביסודה פיסקא זו איננה חלק מעצם ההגדה. ומזה הטעם מסיימים פסקא זו השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל וכו' כיון שכל הפסקא בבבל מקורה ואנו אומרים אותה לזכר.

שאר
מרור:
ממביל
הזה ש
אוכלין

ענינים רבים
בארב
להבין מדוע
ענינים אלה, ו
שורש אחד ל
והשאלה, מו
זה עבדות או
מחד, אוכליכ
חורין ומאי
ל"וימררו א
אוכלים מצד
עוני הוא, ה:
הוא לגאולו
אבותינו להו
מלכי המלכי
גם הטיבול ב

אורות

מא עניא" - שאינה נילושת אלא
בתחילת הסעודה, כשהוא רעב

עב ויאכלנה בתיאבון - "ייתי
לתו כדי שיהא על אכילתו שם

עד לאפיקומן, יאכל על השובע,
השובע. ואולם, אף שהאפיקומן
ר שלא יהא שבע מאד עד שיהא
עליה שם "אכילה" כלל.

ו תאב עוד לאכילה, אולם כיון
סח, שצריך לאכלו על השובע.

(רבי בצלאל הכהן מוילנא)

א' א' בהתנא ב' ארעא ד' מצרים
ס היתה קי"ז שנה, כמו שכתב

את ישראל ממצרים עברו קי"ז

ז שהיו בגלות בארעא דמצרים,
ספר עמ"ו - קי"ז.

- גאולת עולם, בתי הנפש)

ה העניים - "כל דכפין ייתי".

ניקר מצוותה היא לעשותה עם
מלא בושא וכלימה ורוחו נמוכה
וא נתון לחסדי בעל הבית אשר

טללי

הגדה של פסח

אורות

נט

על כן בעל הבית מקדים, ואומר, אל תיפול ברוחך, כל ישראל הריהם
צאצאים לבני עניים ולעבדים, שלא היה בידם לאכול יותר מלחם עוני זה.

(מהרא"ל צונץ)

הא לחמא עניא

הבדל גדול קיים בין גלות מצרים לגלות האחרונה, כי בעוד שבגלות מצרים
עינו את אבותינו בעבודת פרך, בגלות האחרונה הדברים שונים. מדינות שונות
מעניקות ליהודים שוויון זכויות ומצבם טוב. ויש להבין, מדוע נוהג הקב"ה כך
עם הדור האחרון.

משיב על כך המלבי"ם בדרך משל:

בן יחיד היה למלך, אך סר מדרך אביו והלך בשרירות לבו. הגלה אותו אביו
למדינה רחוקה, ומכרו שם לעבודת פרך. וכאשר הציקו לו שובו והכריחו
לעבוד עבודה קשה, החל לחלות את פני אביו באגרות תחנונים, והפציר בו כי
ירחם עליו וישיב אותו לביתו, ואז ייטיב מעשיו ולא ישוב עוד לכסלה. נכמרו
רחמי האב על בנו, פדהו והשיבו לביתו.

ברבות הימים שכח הבן את הרעה שסבל בעוונותיו, ושב לדרכו הרעה.
מכרהו אביו שנית, והבן שב וכתב לו אגרות תחנונים שירחם עליו, ושוב
לא יחטא.

אמר האב בלבו, הן מה ששב בני ומתחנן הוא מפני יסוריו, אבל כאשר ייטב
לו, ישוב לדרכו הרעה שנית. מה עשה, פדהו בסתר ושלח אליו ממון, וכך נעשה
(טוב לבן בלא שידע כי מאביו העושר.

עתה בחן המלך את לב בנו - אם עדיין ירבה תחנוניו ויבקש כי
ישיבהו לביתו, הוכחה היא כי היטיב הבן מעלליו, ונכסף לבית אביו לא
מחוסר כל, אלא מתשוקתו אל הטוב, אך אם ישכח בית אביו, אז יעזבהו
לנצח.

זוהו שאנו אומרים: הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים,
אבל עכשיו תודות לה מצבנו טוב יותר, ולכן אנו יכולים לקרוא: כל דכפין
וכו, אולם בכל זאת אנו מבקשים: לשנה הבאה בארעא דישראל, כי השתא
עבדי

את הכלל הזה חזרו לנו חז"ל בדיני הפסח. תחלת ספור יציאת מצרים באה בדרך של שאלה, ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעים בהלכות הפסח שואלים זה לזה, ואדם בודד שואל לעצמו.

למדנו בזה חז"ל, כי למען ראות נכוחה, צריך לשאול שאלה, ועל ידה לבוא לדי הבנת הענין ולהרגשת הענין שיש בו.

(שעורי דעת)

★

רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל היה אומר, כי טעם מיוחד יש לדבר תורה הנאמר כתירוץ לקושיא שהוקדמה לו, שכן דוקא מתוך אי הבהירות שבשאלה ניכרת עריבותם של הדברים הבאים כתירוץ.

למדתי זאת - היה אומר הגר"י אברמסקי - מסיזור מזמורי התהילים ע"י נעים זמירות ישראל, דוד המלך ע"ה. במזמור הראשון שביהללי שואל דוד המלך! "מה לך הים כי תנוס, הירדן תסוב לאחור, ההרים תרקדו כאלים, גבעות כבני צאן". לאחר הצגת ארבע השאלות באה התשובה: "מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוך יעקב" וגו'. ומה היה המקרא חסר לוא היו הדברים מובאים מעובדה, ולא כשאלה, והרי די היה שיאמר כי הים נס, הירדן סב לאחור וההרים והגבעות רקדו מלפני אדון וגו'.

ללמדך, כי נעימות ומתיקות מיוחדת יש לדברים כאשר הם נאמרים כתשובה לשאלה. כך הם מובנים יותר ללבו של השומע.

(פניני רבנו יחזקאל)

מה נשתנה...

מדוע יש לספר את סיפור יציאת מצרים בדרך של שאלה ותשובה.

הנה, מצות סיפור ההגדה נלמדת מהפסוק *וַיְסַמְּךָ יי' בן* "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה..." וחז"ל דרשו: "בעבור זה - בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך", וביאור הדברים כדפרש"י: "בעבור זה - בעבור שאקיים מצוותיו אלו, מצה ומרור. עשה ה' לי - שהוציאנו ממצרים". ענינו הרואות, איפוא, כי מצות סיפור יציאת מצרים איננה סיפור הניסים גרידא, אלא סיפור שיבוא כמענה לשאלה מדוע נצטוינו במצוות היום - מצה ומרור. ולפיכך הקפידו חז"ל

להקדים את שאלות "מה נשתנה" היום, כדי שנשיב עליהן תוך כדי ועפ"י מובן מדוע נקט המגיד השאלה והתשובה נלמד מהפסוק משמע שהסיפור צריך לבוא כטי הראשונות של "מה נשתנה", ואין

אמנם, כנגד שתי השאלות ה דאורייתא, סדרו חז"ל גם שתי להורות כי עלינו להזהר במצוות שתי אלה, מפני שהן נעשו כבר ו

מה נשתנה

יש להבין, מדוע קבעו את נו ואפילו אדם המיסב לבדו צריך י כמו"כ צ"ב, מדוע לא מזכירי הזה מכל הלילות.

הנה, ב' השינויים הראשונים ר מורים על עבדות ומרירות, ואי מורים על הישועה והחירות. וכשו להודות ולהלל לשם ה', ותיכף מ הלב ובהתפעלות הנפש. ואילו ל את סיפור יציאת מצרים, היו ה לאחר סיום הסיפור הארוך.

אבל כשפותח ב"מה נשתנה" המאורע, הלא תיכף יתפעל, ובטו מחוייבת לספר נפלאות ה' ומעש ועל כן, גם אם נמצא אדם לב שב"מה נשתנה", לפני תחילת ס

מבארין בקמיה. ומעין טם שי. וכן בפי חז"ל. ומעשה הזה המאמר אביטס קודם כמשיב קמ"ח חז"ל נידר על הין שלטי המזון כי ע"ש. פלג כנס בת הוא שוטי שאין לדר לבמות כי קודם האכלה כי הין שבו קודם לפניה איז מלא נפוח מתי נכן לך מדר לבמות כרבת כי אז נמוס:

מזר גישתמה הלילה הזה מקל הלילה. שגבך הלילה אינו אוקרין המזר ומצה. הלילה הזה כול מצודה: שגבך הלילה אינו אוקרין שיאה וקחה.

כל ב

אברבנאל

כדן יצאנו ארמיה. והקנינו תרבות לצהר במאה בני הדין ככלין רבוקה שלא ריכז הארמיים ויחשבו אותם מורים כעליון ח"ל. ויש פסוקים שבתנו והושתחו וראו שאנו נרדכי לזכר כל רבתי יתי ויהוה. פירוש כי שאין לו בה אכל ריבא אצל. וכל סאן דודין בליבוי כי חזר בתום הדיבור מיד וכן לארבע בושתי יתק סמכי: וקפסחה: פי' יתק דרבי חמשה שבן ראי ארבעת לבי שהיה לבי: כדון נישתת בו אין און שבבלין אלא שם אחת פי' קודם הנישתי: הלילה הזה שרית פסחים. וכל לפי

כדן חזר ונללה היה סני מלה חבור. וזה מורה על ערבים שהללו הוא טויר ומחלה הערבים והעלום כי שפירי"ם. וכן ככל הלילה אתי אולבין אתי ויקחו וכתבתו מרוקה ונמת. ונללה היה טויר מרור כמו שהוא כי ו"ל מנעול ומנעול פת והיו ו"ל סתן ענברות ועמדות דרזל. עוד נעשה ברישך זה שגבך הלילה זה כון מסובין הלילה כלה מסובין חים יורח על הויתו בני חרין חוין

עוללות אפריים

צפת פנור

כדן כמנהג הלילה כדן חזר ונללה היה סני מלה חבור. וזה מורה על ערבים שהללו הוא טויר ומחלה הערבים והעלום כי שפירי"ם. וכן ככל הלילה אתי אולבין אתי ויקחו וכתבתו מרוקה ונמת. ונללה היה טויר מרור כמו שהוא כי ו"ל מנעול ומנעול פת והיו ו"ל סתן ענברות ועמדות דרזל. עוד נעשה ברישך זה שגבך הלילה זה כון מסובין הלילה כלה מסובין חים יורח על הויתו בני חרין חוין

הכר לאברור

ומה יעשה כדן רובלנה. ומעשה הזה המאמר אביטס כדן יצאנו ארמיה. והקנינו תרבות לצהר במאה בני הדין ככלין רבוקה שלא ריכז הארמיים ויחשבו אותם מורים כעליון ח"ל. ויש פסוקים שבתנו והושתחו וראו שאנו נרדכי לזכר כל רבתי יתי ויהוה. פירוש כי שאין לו בה אכל ריבא אצל. וכל סאן דודין בליבוי כי חזר בתום הדיבור מיד וכן לארבע בושתי יתק סמכי: וקפסחה: פי' יתק דרבי חמשה שבן ראי ארבעת לבי שהיה לבי: כדון נישתת בו אין און שבבלין אלא שם אחת פי' קודם הנישתי: הלילה הזה שרית פסחים. וכל לפי

הלילה הזה (פלא) מרור: שגבך הלילה הזה אינו מסובין אפילו פנים אחר. הלילה הזה שגבך פנים: שגבך הלילה אינו אוקרין בין יושבין ובין מסובין. הלילה הזה כלה מסובין:

כל ב

אברבנאל

כדן יצאנו ארמיה. והקנינו תרבות לצהר במאה בני הדין ככלין רבוקה שלא ריכז הארמיים ויחשבו אותם מורים כעליון ח"ל. ויש פסוקים שבתנו והושתחו וראו שאנו נרדכי לזכר כל רבתי יתי ויהוה. פירוש כי שאין לו בה אכל ריבא אצל. וכל סאן דודין בליבוי כי חזר בתום הדיבור מיד וכן לארבע בושתי יתק סמכי: וקפסחה: פי' יתק דרבי חמשה שבן ראי ארבעת לבי שהיה לבי: כדון נישתת בו אין און שבבלין אלא שם אחת פי' קודם הנישתי: הלילה הזה שרית פסחים. וכל לפי

צפת פנור

כדן יצאנו ארמיה. והקנינו תרבות לצהר במאה בני הדין ככלין רבוקה שלא ריכז הארמיים ויחשבו אותם מורים כעליון ח"ל. ויש פסוקים שבתנו והושתחו וראו שאנו נרדכי לזכר כל רבתי יתי ויהוה. פירוש כי שאין לו בה אכל ריבא אצל. וכל סאן דודין בליבוי כי חזר בתום הדיבור מיד וכן לארבע בושתי יתק סמכי: וקפסחה: פי' יתק דרבי חמשה שבן ראי ארבעת לבי שהיה לבי: כדון נישתת בו אין און שבבלין אלא שם אחת פי' קודם הנישתי: הלילה הזה שרית פסחים. וכל לפי

משה רבינו

כדן יצאנו ארמיה. והקנינו תרבות לצהר במאה בני הדין ככלין רבוקה שלא ריכז הארמיים ויחשבו אותם מורים כעליון ח"ל. ויש פסוקים שבתנו והושתחו וראו שאנו נרדכי לזכר כל רבתי יתי ויהוה. פירוש כי שאין לו בה אכל ריבא אצל. וכל סאן דודין בליבוי כי חזר בתום הדיבור מיד וכן לארבע בושתי יתק סמכי: וקפסחה: פי' יתק דרבי חמשה שבן ראי ארבעת לבי שהיה לבי: כדון נישתת בו אין און שבבלין אלא שם אחת פי' קודם הנישתי: הלילה הזה שרית פסחים. וכל לפי

ואצחק

If the matzos were covered or removed, they are now returned and / or uncovered and are to remain so throughout the narration of the Haggadah, except when the cups of wine are lifted. The narration of the Haggadah is not said reclining, but rather in a spirit of awe and fear of the Almighty.

We were slaves to Pharaoh in Egypt, but Hashem our God took us out from there with a strong hand and an outstretched arm. And if the Holy One, Blessed be He, had not taken our ancestors out of Egypt, then we, our children, and our children's children would still have been enslaved to Pharaoh in Egypt.

you ask these questions last year?" Again, the answer was, "Yes." "Well," asked R' Chaim, "your father answered you last year, you should have known the answers. Why, then, did you ask the same questions this year?"

The answer is that each year we become much wiser and understand the answer to these questions much more clearly. Thus, we say אפילו כלנו חכמים מצוה עלינו לספר, even if *we've* all become wise, we still have an obligation to further explain and answer those questions that trouble the child. Each year the child "sees" and senses new questions, and each year we must address them — anew!

עבדים היינו

Another question is implied in the Four Questions. Why, on this night of Pesach, is everything so orderly, serene and peaceful? Look how beautifully the table is set and how we sit here like princes, eating and leaning. Why is it not like this the rest of the year? We seem to constantly live in disarray, on edge; everything is disorganized and there is so much tension. Why is this night so different in the hectic life of a Jew?

We answer them by saying: עבדים היינו לפרעה, We were slaves to Pharaoh. Our history has never been peaceful, nor conducive to serenity. The Jew has never known order since the time of the destruction of the first Bais Hamikdash. We have always been in exile, hounded

If the matzos were covered or removed, they are now returned and / or uncovered and are to remain so throughout the narration of the Haggadah, except when the cups of wine are lifted. The narration of the Haggadah is not said reclining, but rather in a spirit of awe and fear of the Almighty.

ז. ניוציאנו יי אלהינו
רוזע נטויה. ואלו לא
גבותינו ממצרים. הרי
היינו לפרעה במצרים.

Kosel, and there they met Chaim Leib Auerbach in Yerushalayim. R' Chaim told me, "Did you ask the Four Questions last night?" "Well," I asked, "your father answered you last year, you should have known the answers. Why, then, did you ask the same questions this year?"

Indeed, one may ask why we dip twice? Harav Dovid Oppenheimer answered, "And what answer did you get last night?" "We dip twice," he said. "And what answer did you get last night do we dip twice?"

Indeed, one may ask why we dip twice? Harav Dovid Oppenheimer answered, "And what answer did you get last night?" "We dip twice," he said. "And what answer did you get last night do we dip twice?"

Another version of this question was asked, "Did you ask the Four Questions last night?" "Well," I asked, "your father answered you last year, you should have known the answers. Why, then, did you ask the same questions this year?"

וּאִפִּילוּ בְּלֵנוּ חֻכְמִים. בְּלֵנוּ גְבוּרִים. בְּלֵנוּ זְקֻנִים.
 בְּלֵנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה. מִצְּוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר

from place to place. First we went to Babylon, then we became subservient to the Romans and they destroyed our second Bais Hamikdash, which we had so painstakingly rebuilt. We lived through the expulsion from Spain and the Inquisition, and we fled from there to many lands. But in each place we were harassed, experiencing pogroms, mass murder, and genocide. We never tasted true peace, for everywhere we fled our lives could, and often did, turn into a nightmare. We were constantly forced to flee from place to place, and even after the world became supposedly "civilized," the Jews were still not given any peace.

Anti-Semitism followed us and we rarely enjoyed equal rights. For centuries Jews carried the burden of heavy taxes, humiliation, being forced to live in ghettos. And then came the worst of all nightmares — the Nazi Holocaust. Even now that we have our own homeland, there has never been a day of peace. For not only are we constantly threatened by our hostile neighbors, but the whole world stands ready to malign and destroy us and does not let us live in peace.

"Do you know *why* the Jew lives in such disarray, such unbearable tension?" we respond to the child. "Because we have never really been free: עבדים היינו — We attained spiritual freedom but remained physically enslaved wherever we went."

But on this special night of Pesach we act as if we were indeed free; we radiate serenity and create a relaxed atmosphere, as if to say to the *Ribbono Shel Olam*, this is the way we could be if only the world would let us live in peace. Then the Jew could be מסודר — lead a well-ordered life — throughout the year. We could have a "Seder" — an order, in our lives all the time, not only on this one night.

אפילו כלנו חכמים

Yet another version of the story with Rav Shlomo Zalman Auerbach, זצ"ל, is that R' Sonnenfeld asked him, "Tell me, my dear

גדולי ישראל

לספר לתוך הלילה אף לאחר חצות עד שתחטפנו שינת הר"ה הזו משונה ולכן מביאים ראיה מעשה ברבי אליעזר ר"י ורבי אלעזר בן עזריה ר"ש ור"ש וגו' שהיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה.

וכל המורבה לספר הר"ה זה משונה

הרמב"ם מבין הל"ה המצ' ומצה פ"ז ה' א' מצוות עשה של תורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, ויש להבין הר"ה כבר מצוים אנו לזכור את הימים הזה אשר יצאתם ממצרים, ויש להבין הר"ה כבר מצוים אנו לזכור את יציאת מצרים בכל יום שנה, וכל ימי חייד"ו ומה היא המצוה הנוספת שיש לזכור כלל המשה עשר בניסו שאינה כלולה במצות זכירת מצרים של כל השנה, וביתר בפסחת **הר"ה** **הברוני** זצ"ל (מ"ר) ראש ישיבת הברון בספרו "משאת משנה" שמצות זכירת יציאת מצרים שבכל השנה היא רק לזכור שיצאו ממצרים בליל, אבל המצוה של זכירת יציאת מצרים שכלל המשה עשר בניסו הוא שיש לזכור שיציאת מצרים היתה בס"ו בניסו ובעיקר לזכור את הניסים והנפלאות שנעשו לאבותינו במצרים וכל המורבה לספר הר"ה זה משונה.

(ישוה ראיתי שכבר כתב כזאת **הכתב סופר** בהקדמתו להגש"פ)

וכל המורבה לספר הר"ה זה משונה

דרש **הבן איש חי**, כל מצוות הפסח יש להן שיעור וקיצבה, כגון מצות אכילת מצה, אכילת מרור, ד' כוסות, אפיקומן, וכוונן בית המקדש, מצות קרבן פסח, אך מצות סיפור יציאת מצרים, חגיגה ומיוחדת היא ללא שיעור וקיצבה, וכל המורבה לספר הר"ה זה משונה.

וכל המורבה לספר הר"ה זה משונה

מובא בספרים דאע"ג דמצוה גדולה עד למאד לחובות ולספר וכל המורבה לספר הר"ה זה משונה יש לפעמים בשל הענין והמקום שיש למחר ולקצר בשולחן הסדר, ומסופר על רבה של ירושלים הגאון ר' **שמואל סלנט** זצ"ל, שהיה ממחר ומסיים את הסדר וממננס מעט כדי להפיג את היין של ד' כוסות, ומיהר לבית מדרשו לחרות חוראה למי שבא לשאול עד פניעמו של שולחן הסדר, כיון שספר שאם כל מוריי החוראה ישבו בארמכות בסדר, היכן ימצא הצינור בשעות אלו את הרב שיפסקי הלכה.

ולקיים המצוה לקיים מצוה מצרים הר"ה זה משונה:

גדולי ישראל

כתובים הם בפסוק אחד. (שמות י"ג ג') "זכור את הימים הזה הזה אשר יצאתם ממצרים ולא יאכל חמץ" ויש להקיש ולומר, כל שישינו בכל האכל חמץ ישנו בזכור את הימים הזה. [וצ"ב דהא אין לנו רשות לדון היקש על דעתנו, ושר"ר שבספר המועדים בתלכה להר"ש"י ז"ל זצ"ל העיר כן עליו]

מצוה עלינו לספר

הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פרק ג' הלכ"ה א') כתב: "מצות עשה של תורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל המשה עשר בניסו שנאמר זכור את הימים הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנה" זכור את יום השבת" ויש להבין מהו הקשר שבין פסח לשבת, מבאר הגאון ר' מאיר **שמשח** **הבחן מדווינסק** בעל האור שמח. שכשם שמצוה מן התורה לקדש בשבת, ומדוברי סופרים מצוה לזכור על היין ואם אין יין, מקדש על הפת. כך הוא כאן מצוה מן התורה לזכור הנסים ולספר אותם, ורבו תקנו על היין. ואם אין לו יין אומר את החמדה על הפת כפי שהרמב"ם מבין (פרק ה' הלכ"ה י"ג) וז"ל "מי שאין לו יין בליל הפסח מקדש על הפת כדרך שעושה בשבת ועושה כל הדברים על הסדר הוח"י

[אכן הבין או"ח סי' תע"ב הבין שנשאל הרשב"א מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונא האם ראוי לעשות חסד על הפת, והשיב אע"פ שמזיקו צריך לחתוק ולשתות כמבואר בנדרים מ"ט ע"ב על רבי יהודה ברבי אילעי שהיה שותה ארבע כוסות של פסח ואח"כ היה צריך לחזור צדיעו עד עצרת. (לשון ש"ש"י הר"ב) וכך נפסק בש"ע תע"ב סי' י', וראה עוד "בדובב מ"שרים" סי' א' להגאון **מששעבין** ר' דוב בעריש ויידנפעלד זצ"ל]

וכל המורבה לספר הר"ה זה משונה

יש להבין ממו הלשון הר"ה זה משונה דמשמע שאין זה מצוה חיובית והרי כבר נאמר (בתוספתא), וכך פסקו להלכה חרא"ש רבינו ונהו וחש"ש) "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינת" דמשמע שחובה נמורה להדבות בסיפור יציאת מצרים. מבאר בזו **הכתב סופר** שאף לשיטת ראביעי שחובת מצות סיפור יציאת מצרים זמנה היא רק עד חצות הלילה מימי כל המצוה

תְּלַמִּידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחְרִית:

מנחת אשר

בפרקי דרבי אליעזר פרק ב' "והיה רבי אליעזר יושב ודורש ופניו מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה, ואין אדם יודע אם יום אם לילה", הרי שכאשר רבי אליעזר הגדול היה יושב ודורש בתורה ה' תמימה האיר את סביבתו עד שלא ידעו בין יום ובין לילה, נמצא שהתלמידים היושבים עמהם לא יכלו להבחין בזריחת החמה, לכן צריכים היו להני תלמידים שבאו מבחוץ ואמרו להם הגיע זמן קר"ש של שחרית.

עד שבאו תלמידיהם ואמרו רבותינו הגיע זמן קר"ש של שחרית

חסידים מספרים על הצדיק הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצוק"ל סניגורן של ישראל שבדרכו מבית הכנסת כליל הסדר היה מתעכב ומקשיב לעריכת הסדר של פשוטי העם מאחורי דלתות ביתם.

פעם אחת הקשיב לסדר של "יהודי פשוט" עם הארץ ושמעו אומר בהתלהבות יתירה א-ח-ד חכם, א-ח-ד רשע, וכך לכל אחד מארבעת הבנים, והוא נימק את מנהגו בפני בני ביתו, כי זוכר הוא מימי הילדות שאבא לימד

אותו שכתוב בשו"ע שצריך להאריך בא-ח-ד (הלכות קר"ש סי' ס"א סעיף ו'). וכך הוא נוהג גם בפסוק זה.

נשא ה"קדושת לוי" את כפיו למרום ואמר "רבוננו של עולם מי כעמך ישראל" הלא זה כל התכלית של ליל הסדר וסיפור יציאת מצרים להגיע לקבלת עול מלכות שמים, וגדולי התנאים היו מסובין כל הלילה ומספרין ביציאת מצרים, עד שהגיעו לתכלית זו ואמרו תלמידיהם "הגיע זמן קר"ש של שחרית", ראה יהודי פשוט זה, אך בקושי התחיל את הסדר, וכבר הוא מאריך באחד כדרך שעושים בקר"ש.

והצדיק הוסיף בדרך צחות "הגיע זמן קר"ש של שחרית" אותיות שחרית הם חכם, רשע, תם, ושאינו יודע.

הרי אני כבן שבעים שנה

בגמ' (נרכס כ"ט ע"א) מובא שבאותו היום היה בן י"ח שנה ואתרחיש ליה ניסא ושמונה עשרה שורות בזקנו הלבני, והיינו דקאמר ראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה. ומה שאמר ולא זכיתי שתאמר יצי"מ בלילות פירש הרע"ב (וקן פירש

משנה ברכות

אמר

צטנלי הלקט
אפרים קלעי
דנש חלק ב'
נצחתי לחכו
שראו כולם
כדי שיראה
מ"

והרמב"ם

לימים היה
ולקרות יום
ונזרקה בו
שנה... ואמו
על פי שהע
החכמה לא
בכתוב בח
בלילה, עד
מפרש לא ז
לדעת הרמ
ורא
וצריך ביא
ענין
שנה, ונרא
הספיק לעכ
שנה וזהו

משנה ברכות יב, ג

אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזֶר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כִּפֵּן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילֹת, עַד שֶׁדִּרְשָׁה בֶּן זֹמְאָ, שֶׁנֶּאמַר (דְּנָרִים טו, ג): לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ תֵּלִילֹת. וְחֻכְמָיִם אוֹמְרִים יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהַבִּיא לְיָמוֹת הַמְּשֻׁיחַ:

כל זה הוא דלא על נכון, דהתנאים י"ו ביציאת מצרים פור המעשה של מעשה של יציאת לילה לכו"ע גם וקמירי בדין של דברי המכילתא, חכמים או של יק בהלכות פסח ות. ובאמת דזהו דהמכילתא בא לעסוק בהלכות המכילתא דדין העדות האמור שנתבאר, דמקור י"ל הסדר הלכות זכן החכם. ודברי שביארנו דאיכא הסדר הלכות שית הבן החכם. וראו זו במכילתא שהפסח נאכל שחבורה זו של לכות הפסח רק וב"ע ליכא חיוב וום דכיון שאינו י"ן כמו הלכות

שלא הרגישו שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

הסוכרים דהפסח נאכל כל הלילה, ואילו המכילתא הוא אליבא דראב"ע הסובר דהפסח נאכל רק עד חצות, ופליגי אהרדי, ופשוט.

כ"ד) אמר ר' אלעזר בן עזרי' - מימרא זו היא משנה בברכות (דף י"ב:). אלא דיש לעיין מה ענינה של משנה זו להגדה, דמשנה זו עוסקת במצות זכירת יציאת מצרים שבכל יום ואילו בליל הסדר ישנה מצוה מיוחדת של סיפור יציאת מצרים, והמצוה שבכל יום אין לה ענין כלל לליל הסדר, ואמאי הכניס בעל ההגדה משנה זו לתוך ההגדה.

כ"ג) עד שבאו תלמידיהם - צריך ביאור מה בא בעל ההגדה להשמיענו בזה שבאו התלמידים לומר שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית ואיזה שייכות יש לזה עם ההגדה! ונראה דהנה כבר כתבו המפרשים (הריטב"א והגר"א בפירושם להגדה) שבעל ההגדה הביא מעשה זה של התנאים כדי להביא ראיה לדבריו מקודם דכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, שהרי התנאים הרבו לספר ביציאת מצרים. וכבר ביארנו (לעיל אות י"ט) דכל המרבה לספר אינו רק בכמות אלא דמצוה להרבות כל אחד לעומקן של הדברים כפי שכלו והבנתו, ודבר זה צריך עמל ויגיעה כדרכה של תורה. וזהו שבא בעל ההגדה להשמיענו דמצוה להרבות בסיפור יציאת מצרים בעמל ויגיעה עצומה כל כך עד שלא ירגיש כלל שהזמן עובר, כמו התנאים, שכל כך היו שקועים בסיפור יציאת מצרים

והנה הרמב"ם בהגדתו גורס אמר להם ראב"ע הרי אני וכו'. ולהם, הכוונה לתנאים שהיו מסובים בבני ברק, דבאותו לילה שהיו מסובים בבני ברק נשנית משנה זו, דאו דנו התנאים במצות זכירת יציאת מצרים בלילות, ואמר להם ראב"ע דרשה זו. א"כ י"ל דלהכי אומרים בהגדה משנה זו כיון שאומרים מקודם את המעשה של החכמים שהיו מסובים בבני ברק, והם נשאו ונתנו במשנה זו העוסקת במצות זכירת יציאת מצרים, לכן אנו אומרים מה שלמדו הם באותו הלילה.

שהבאנו לעיל כות הפסח כל כרי המכילתא הפסח רק עד יא זו מעיקרא אליבא דרבנן

1. כבר הקשה בן השבלי הלקט (סי' רי"ח).

לְעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה
סֵבִין בְּבִנֵי בָרֶק
יֵלֵךְ, עַד שֶׁבָאוּ
וְנִקְרְיָאת שְׁמִיעַ

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרִי אֲנִי כִּבְּן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא
זָכִיתִי שֶׁתֵּאמַר יֵצִיאת מִצְרַיִם בְּלִילֹת עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן
זוּמָא, שֶׁנֶּאמַר (דְּבָרִים טו, ב): לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יְצִאתְךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלֵּילֹת.
וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ הַעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהַבִּיא
לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ:

תפארת שמשון

המוכיח שהוא אינו יהודי גרוע - מאחר את זמן ק"ש, מסתבר שדבר זה אינו כה גרוע.

לאמיתו של דבר, אותו אברך אמנם אינו גרוע באופן כללי, אולם קיים בו 'חור בראש' נורא ואיום, ה' ירחם, ועליו לדאוג, אפוא, לתיקון ענין זה אצלו.

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה

- ההבדל בין זקן לצעיר

זוהי משנה במסכת ברכות (פ"א מ"ה), ופ"י הר"ב שם: "כבן שבעים שנה" - "הייתי נראה זקן, ולא זקן ממש אלא שהלבינו שערותיו ביום שמינו אותו נשיא כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות". והוא עפ"י המפורש בגמ' (ברכות כח ע"א), עיי"ש.

לאדם זקן יש זקן לבן, ולאדם צעיר - זקן שחור. מה טיבם של שני צבעים אלו?

שחור ולבן הם הצבעים היחידים שאינם צבעים בעצמותם. בצבע שחור טמונים בעצם כל הצבעים, ולכן כשילד מקשקש עם צבעים רבים ומגוונים בסופו של דבר נוצר צבע שחור. אבל הצבע הלבן עניינו הפוך: בעצמותו הוא מקורי וטהור מכל צבע או גוון. הצבע הלבן הוא הדבר בעצם, שורש הדבר בטהרתו.

פעם נוספת כאילו ל מהחכמה האלוקית

יחגית, סבור הוא כי ו הוא מגיע למסקנה זאת שעבר אינן כה ועים...

שות מעשים נפלאים, גרות, ואין בכך כל ה'חור בראש' נשאר

ה: מאוחרת, ומשום שהיא מצות עשה זמנים. ואנו עומדים כותב חידושי תורה זוא זה?! המסקנה רצינות וכו' - דבר

אדם צעיר בעל זקן שחור שיושב ולומד, יתכן שהוא עושה זאת מכמה טעמים: הרצון לזכות בחיי העוה"ב, רדיפת הכבוד, כדי להיעשות ראש ישיבה גדול, או אפילו לשם פרנסה. ועכ"פ הוא אינו חש בלימודו תענוג עילאי של העוה"ז. זהו עניינו של הצבע השחור: צירוף כל הצבעים יחדיו. וכך אצל אדם צעיר מונח בלימודו צירוף של כל הסיבות שהוזכרו.

לעומת זאת, כשאדם זקן בעל זקן לבן מתיישב ללמוד, הוא אינו עושה זאת מהטעמים הנ"ל; מהעוה"ב הוא כבר כמעט התייאש... בשביל המחותנים - הם כבר בעולם האמת, ראש ישיבה מפורסם כבר ברור לו שהוא לא יזכה להיות, וגם לפרנסה הוא אינו זקוק כעת. מדוע בכל אופן הוא לומד? מסיבה אחת ויחידה: כי יהודי צריך ללמוד תורה! זוהי מציאות חיו.

הצבע הלבן הוא הדבר בעצם בלא גוון נוסף, וכך יהודי בא בימים מצוי במצב של "בעצם". לכן, פעמים רבות, כשבאים לתאר מעלה של גדולים מדורות קודמים, אחד התארים המוענקים להם הוא "הסבא" ["הסבא מקלם" וכיוצ"ב], כי בימי זקנותו נמצא האדם במצב המרומם ביותר שלו בהיותו עלי אדמות!

ברוך הַבָּ

ברוך המקום

בכמה מק

מה פירוש

בפסוק נא

יט, ב. בכל מצ

תינוק, הוא יכ

ואיברים מתוקנ

אבל לכאורה ו

מורה על אויר

ביאור הדו

הנמצאים צריכי

שאינן לו מקום

וקיום לכל דבר

הבריאה ש

הקב"ה נושא א

כך "מקום", שו

זוהי המשנ

השמים רואה ו

ולהחיות דברים

כח שאינו נשמו

רואים ושומעים

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. בְּרוּךְ הוּא.

תפארת שמשון

וְשֶׁהָזֶה זֶה מִכְמָה
שׁוֹת רֹאשׁ יִשִּׁיבָה
תַּעֲנוּג עֵילָאֵי שֶׁל
י. וְכַךְ אֶצֶל אָדָם

הוא אינו עושה
שביל המחותנים
שהוא לא יזכה
א לומר? מסיבה
.

בא בימים מצוי
גלה של גדולים
[הסבא מקלם]
שלו בהיותו עלי

ברוך המקום

הקב"ה מקומו של עולם

בכמה מקומות מצינו שהקב"ה נקרא בשם "המקום".

מה פירוש המושג "מקום", ומדוע נקרא הקב"ה בשם "המקום".

בפסוק נאמר "השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע" (תהלים יט, ב). בכל מציאות אפשר וצריך למצוא את הקב"ה. כשאדם זוכה ונולד לו תינוק, הוא יכול לראות את מעשה השי"ת. הוא רואה גוף מושלם, ראש ואיברים מתוקנים, חסדי ה' במלואם. כך גם בכל דבר בבריאה, בחי ובצומח. אבל לכאורה השמים הם מופשטים מכל ממשות. אפי' הצבע הכחול שבהם מורה על אויר ריק. וא"כ צריך להבין מהו הסיפור המיוחד שהשמים מספרים? כיאור הדבר הוא, ש"מקום" הוא הדבר שנברא לפני הכל, שהרי כל הנמצאים צריכים שיקדם להם מקום בו יתקיימו. הכלל הוא: "אין לך דבר שאין לו מקום" (אבות פ"ד מ"ג), והיינו שהשי"ת ברא מציאות המאפשרת מעמד וקיום לכל דבר, וזו בריאת המקום.

הבריאה שמבטאת יותר מכל את כוחו של הקב"ה בעולם, היא המקום. הקב"ה נושא את העולם כולו והמקום הוא נושא הכל. וכשם שהקב"ה נסתר, כך "מקום", שהוא מבטא את כוחו של הקב"ה בעולם, נשאר בגדר נסתר.

זוהי המשמעות של "השמים מספרים כבוד א-ל" - אדם שמביט על השמים רואה מקום בלי גבול, ובמקום מונחת עוצמה של יכולת להחזיק ולהחיות דברים בלי סוף. אולם "אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם", זהו כח שאינו נשמע ואינו ניכר, אך כשמתכוונים בעוצמת המשמעות של "מקום" רואים ושומעים "כבוד א-ל".

כשנעמיק בדבר נראה עוד, שתכונה נפלאה ונוראה נכראה במציאות המקום. כל דבר, קטן וגדול, צריך מקום להתקיים ואכן להכל יש מקום. המקום יכול להחזיק עליו שולחן וכסאות מעץ, יהלומים וזהב יקרי ערך, בני אדם פשוטים וגדולי הדורות בישראל. הכח הטמון ב"מקום", מאפשר לו לשאת דברים כבדים ודברים קלים בשווה כלפיו, אין הבדל בין סוגי הנבראים.

תכונה זו של שיווי, יסודה מכח הבורא ית' "השוה ומשוה קטן וגדול". הוא הנקרא "מקומו של עולם" באשר כל מציאות העולם נישאת עליו. הדוגמא בגשמיות העולם להיות הקב"ה "מקומו של עולם", היא הבריאה הנקראת "מקום". בה בא לידי ביטוי העוצמה של כח הקב"ה שהוא כל יכול.

כל הנבראים, מקטן ועד גדול, מהנמלה הפשוטה ביותר ועד המלאך המקודש ביותר, כולם בטלים בשווה כלפי הקב"ה. זוהי אמונת ישראל, שאבות העולם ומשה רבינו עבד נאמן, ביטלו עצמם כלפי השי"ת באופן מוחלט, ובביטול של השתחוויה אפיים ארצה. הכל שווה ביחס לאין סוף של הקב"ה.

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל

על חכמות היצוניות

התורה היא מתנה מופלאה שקיבלנו מהבורא, ועלינו לדעת להעריך אותה ולהתעסק אך ורק בלימודה, ולא בלימוד חכמות אחרות.

הרמב"ם כותב (פאר הדור סי' מא): "אע"פ שבטרם אוצר בבטן התורה ידעתי, ובטרם אצא מרחם הקדשתני, ולהפיץ מעינותיה חרצה נתנתני, והיא אילת אהבי ואשת נעורי אשר באהבתה שגיתי מבחורי, ואף גם זאת הרבה נשים נכריות נעשו לה צרות, מואביות עמוניות צידוניות אדומיות חתיות, והשם יתברך יודע כי לא נלקחו מתחילה אלא להיותן לה לרקחות ולטבחות ולאופות, להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא עד מאוד". הרמב"ם תימצת כאן במילים קצרות וקולעות את השיטה שלו, במה שהוא עסק בחכמות היצוניות. דברי הרמב"ם הנ"ל ידועים ומפורסמים, אך צריך לשים לב לעומק המשל הנפלא שהוא אומר.

הרמב"ם
אשה בביתו ו
והחכמות הן ו
באיזה או
שאלו הן מואב
רגש של אהבו
מנקות ותו לא
אך ברגע שמו
אותן! אפילו ו

זוהי הנקו
יודע כי לא נ
ומדוע באמת ז
לכן הרמב"ם :
שמץ דק של ח
ויעלת חן" ! (מ

מטעם זה
לו יצוייר שהי
רפואה ושאר ו
"געשמעק" [תע
ילמדו חכמות :
להוציא את זה

לאור דברי
שהתורה עצמה
תורה עצמם בנו
רקחות וטבחות.
אהבים ויעלת ו

כָּנַגְד אַרְבַּעַה בָּנִים דְּבִרָה תּוֹרָה: אֶחָד חָכֵם. וְאֶחָד רָשָׁע. וְאֶחָד תָּם. וְאֶחָד שְׂאִינֹ יוֹדֵעַ לְשַׁאֵל:

חָכֵם מֶה הוּא אוֹמֵר.

מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צָוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם. וְאֵף אֲתָה אֹמְרֵלֹו בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, אֵין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן: 24

ל' ע"ב

ירושלים במועדיה

24. ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. כבר עמדו על כך, שצריך ביאור מהי התשובה שמשיבין לחכם בכך שאומרים לו - אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, דהיינו שאסור לאכול אחר קרבן הפסח שום מאכל. והפשט הפשוט שאומרים לו את כל דיני פסח עד אין מפטירין וכו'.

ונראה עוד בזה, ע"פ מה שראיתי בשם הגרמ"י שלזינגר זללה"ה שביאר, מדוע באמת אסור לאכול שום מאכל אחר קרבן הפסח, ומדוע צריך הפסח להיות "על השובע" דהיינו בסוף האכילה, כשהוא שבע.

ועד כדי כך החמירו בדין זה - שיהא הפסח נאכל על השובע, עד שהצריכו להביא קרבן חגיגה כדי שיאכלנו קודם שיאכל את הפסח, כדי שכשיגיע לאכול את הפסח, יהיה הפסח נאכל על השובע. וביותר קשה, שהרי לדעת הרמב"ם (מעשה הקרבנות פ"א ה"א) כל הקרבנות כולם צריכים שייאכלו על השובע, וא"כ מדוע מביאים קרבן חגיגה תחילה, כדי שיהיה

הפסח נאכל על השובע, ומדוע לא נאמר להיפך, שיביאו את קרבן הפסח תחילה, כדי שתהא החגיגה נאכלת על השובע. אלא שעל קושיא זו יש לומר כמו שביאר מרן הגר"ח (על הש"ס) שבחגיגה אין דין שתאכל על השובע, היות שהיא נאכלת לזרים, ולא שייך בה דין על השובע, כיון שדין זה בשאר הקדשים נלמד מ"למשחה" וזה לא שייך אלא בקדשים הנאכלים על ידי הכהנים, שעליהם נאמר "למשחה" - "לגדולה".

אך מ"מ קשה מדוע "הפסח" צריך שייאכל על השובע, דהיינו כשהוא שבע, בסוף אכילתו.

(וידועים בזה דברי הירושלמי שהוא כדי שלא יבא לשבור עצם בפסח שעל ידי שאוכל כשהוא "שבע", לא יבא לשבור את העצם, לאכול את המוח שבחוכה).

וביאר שהתורה אמרה (דברים טז, ב-ג) "וזבחת פסח וגו' לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות, לחם עוני, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך". והביאור הפשוט של המקרא הזה הוא, שעל ידי שנאכל את

קרבן הפסח והמצות, נזכר ימות השנה את יציאת מצרים בזה כמה פעמים.

וא"כ, היות שדרך האדם שחדש, נשכח הטעם של קודם לכן, כי טעם האוכל וממנו את טעם האוכל הקודם התורה שיהא הפסח נאכל דהיינו, בסוף האכילה, ו לנו התורה בזה, שטעמו שישאר בפינו משך כל ימות יבוא טעם אחר וישכח מה הפסח, כדי שעל ידי אכילת יציאת מצרים במשך כל ימות אסור חכמים לאכול שוב הפסח. אלא שלא שייך כ לאכול שום מאכל חדש כן השנה, אך אמרו חכמים ו בלילה זה לא נאכל מאכל חו הפסח, כדי שנפנים בליב שצריך הפסח להיות קבוע ו השנה כולה. ע"כ ראיתי בזו ונראה לפי זה לבאר, שעיקר החכם היא, "מה העדר והמשפטים אשר צוה ה' אג ושאלתו היא, מדוע ציוותה ד כ"כ הרבה מצוות כדי שנזכר מצרים. צא וראה, כמה מצויות ליציאת מצרים. התפילין הם מצרים - "כי ביד חזקה ממצרים" [שמות יג, י]; הש ליציאת מצרים [קידוש ליל שו הוא זכר ליציאת מצרים קדושת בכורות היא זכר לי

ג. וְאֶחָד
שָׂאֵל:

הָיָה אֱלֹהֵינוּ
אֵין מַפְטִירִין

ג, ומדוע לא נאמר
"בן הפסח תחילה,
בלת על השובע.
ו לומר כמו שביאר
שבחגיגה אין דין
זיות שהיא נאכלת
ין על השובע, כיוון
הקדשים נלמד
שייך אלא בקדשים
ים, שעליהם נאמר

ע "הפסח" צריך
היינו כשהוא שבע,

ירושלמי שהוא כדי
ם בפסח שעל ידי
", לא יבא לשבור
המוח שבתוכה).

ה' (דברים טו, ב-ג)
: תאכל עליו חמץ,
יר מצות, לחם עוני,
צאתך מארץ מצרים
יארור הפשוט של
על ידי שנאכל את

הגדה של פסח

עא

[שמות יג, יז]; קרבן פסח, מצה, כל יראה
וכל ימצא, "שבעת ימי הפסח - הם זכר
ליציאת מצרים. מוספין, עולת ראייה
ושלמי חגיגה ושמחה, הם זכר ליציאת
מצרים, ועוד.

וכאן הבן שואל, מדוע ציוותה התורה כל
כך הרבה מצוות זכור ליציאת מצרים,
ומדוע לא הספיק לכך דבר אחד בלבד,
ולמה צריך עדות, חוקים ומשפטים רבים
כל כך, כדי לזכור את יציאת מצרים.

ועל כך משיב האב, שאין מפטירין אחר
הפסח אפיקומן. דהיינו, שאסור לאכול
אחר הפסח שום מאכל. ומדוע, מפני
שרצתה תורה שנוכר את יציאת מצרים
"כל ימי חיינו", שעל ידי שנאכל פסח
ומצה נזכור את יציאת מצרים במשך כל
השנה, ואם נאכל מאכל אחר, טעמו
ישכיח את טעם המאכל הקודם - דהיינו
את טעם הפסח.

ומאותה סיבה ממש, ציוותה תורה לעשות
הרבה מצוות זכר ליציאת מצרים, כי תמיד
יש דברים חדשים המשכיחים מאיתנו את
המנהיג האמיתי של הבירה. ואף שאנו
מניחים תפילין "זכר ליציאת מצרים", כדי
שנוכר שרק הקב"ה מנהיג את עולמו,
הרי לאחר המצווה ישנם דברים
שמשכיחים מאיתנו את טעם המצווה,
ושוב צריכים אנו להזכורת נוספת, ועוד
חזורת, כי תמיד ישנם "טעמים חדשים"
המשכיחים מאיתנו דבר בסיסי זה. ולכן,
כדי שלא ישכח מאיתנו שהקב"ה הוציאנו
ממצרים, ושרק הוא לבדו עשה ועושה
ויעשה את כל המעשים כולם, לכך הקיפה
אותנו התורה במצוות רבות שכולם

קרבן הפסח והמצות, נזכור במשך כל
ימות השנה את יציאת מצרים. והארכנו
בוה כמה פעמים.

וא"כ, היות שדרך האדם שכשאוכל אוכל
חרש, נשכח הטעם של האוכל שאכל
קודם לכן, כי טעם האוכל החדש, השכיח
ממנו את טעם האוכל הקודם, לכך ציוותה
התורה שיהא הפסח נאכל על השובע.
דהיינו, בטוף האכילה, והרמו שרמזה
לנו התורה בזה, שטעמו של הפסח צריך
שישאר בפינו משך כל ימות השנה, ושלא
יכוא טעם אחר וישכיח מאתנו את טעם
הפסח, כדי שעל ידי אכילה זו נזכור את
יציאת מצרים במשך כל ימות השנה. לכן
אסרו חכמים לאכול שום דבר אחרי
הפסח. אלא שלא שייך כמובן, לאסור
לאכול שום מאכל חדש במשך כל ימות
השנה, אך אמרו חכמים שלכל הפחות
בלילה זה לא נאכל מאכל חדש אחר קרבן
הפסח, כדי שנפנים בליבנו עניין זה,
שצריך הפסח להיות קבוע בנו במשך כל
השנה כולה. ע"כ ראיתי בזה.

ונראה לפי זה לבאר, שעיקר שאלת הבן
החכם היא, "מה העדות, והחקים,
והמשפטים אשר צָוָה ה' אלקינו אתכם".
ושאלתו היא, מדוע ציוותה התורה לעשות
כ"כ הרבה מצוות כדי שנוכר את יציאת
מצרים. צא וראה, כמה מצוות הם זכר
ליציאת מצרים. התפילין הם זכר ליציאת
מצרים - "כי ביד חזקה הוציאך ה'
ממצרים" [שמות יג, יז]; השבת היא זכר
ליציאת מצרים [קידוש ליל שבת]; יום-טוב
הוא זכר ליציאת מצרים [דברים טז];
קדושת בכורות היא זכר ליציאת מצרים

יְד הוֹצִיאָנוּ יי
:(ד)
ו יג, ט): וְהִגַּדְתָּ
ז יי לִי בְצֵאתִי

עפ"י מכילתא נא פרשה יז

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום שהוא
יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה. בעבור זה לא
אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך:

ות י"ג, ח') שכתב
פן הרשע לומר עשה
היית שם לא היית
(מקור דבריו הוא
לומר דבאמת עונים
ר"א) כמו שמפורש
לבן הרשע, ולהכי
ח אילו היית שם,
ו לבן הרשע נרמזה
ודע לשאול. ולהכי
וקרא של זה שאינו
ורשע וזהו התשובה
אומרים לבן הרשע
רש"י יסבור בזה
ביאור למה נרמזה
דווקא בפרשת הבן
א' רמזה התורה את
ישה של הבן החכם
שאינו יודע לשאול
מבין לשאול [כמו
ז דהוא בן שנתרחק
שאינו לו ענין כלל
יו ובכל המתרחש
בעל ההגדה, דבן
זכות עד שיתעורר
אלא את פתח לו,
דרך מוסר ותוכחה

כדי למשוך את לבו לתורה. ומטעם זה
נרמז דווקא בכך זה התשובה לבן הרשע
דהבן הרשע הוא זה שמורד וכופר בעיקר,
ולבן כזה גם צריך להשיב באופן של
מוסר ותוכחה ולהקהות את שיניו, כמו
זה שאינו יודע לשאול שמישבו בדרך
מוסר, אף דאופן התוכחה שונה בשני
הבנים אבל שווים הם בזה דצריך ליסרם
ולהוכיחם. ולכן רמזה התורה את התשובה
לבן הרשע כפרשה של הבן שאינו יודע
לשאול, דמתוך תשובתו לשאינו יודע
לשאול יענה, באותו האופן, גם לבן הרשע.

ל"א) יכול מראש חדש - צריך ביאור
אמאי סלקא דעתך שתהא סיפור יציאת
מצרים מראש חודש, והלא מפורש בקרא
ביום ההוא. כשם שלא מצינו לגבי לולב
שחז"ל ידרשו, יכול מראש חודש, תלמוד
לומר ולקחתם לכם ביום הראשון, הכי
נמי גבי מצות סיפור יציאת מצרים הי'
צריך להיות כן. וכבר נתחבטו בזה
המפרשים [השבלי הלקט (סי ר"ח)
והאורחות חיים הלכות ליל הפסח].

והנה הרמב"ם כתב (פ"ז הלכות חמץ
ומצה ה"א) דילפינן לשון זכור דכתיב גבי
מצות סיפור יציאת מצרים בקרא דזכור
את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, מזכור
את יום השבת לקדשו דכתיב גבי קידוש

של שבת. והנה במצות זכור את יום השבת
לקדשו כתב רש"י בפירושו על התורה
(שמות כ', ח') ד"ל: זכור פעול הוא,
כמו, אכול ושתו הלוך ובכה. וכן פתרונו
תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם
נודמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת
עכ"ל. וביאור דברי רש"י הוא דמצות
קידוש אינה רק מצוה לקדש את השבת
בדברים ביום השבת, אלא דהיא מצוה
תמידית גם בימות החול, שיהא לבו של
האדם זוכר תמיד את יום השבת, ולא
יסיח דעתו ממנה. ולכן כל מה שקונה
יזמינו לשבת שהרי תמיד מצווה לזכור
את יום השבת ולחשוב עליה. והדברים
יותר מפורשים ברמב"ן (שם) שכתב ד"ל:
ועל דרך הפשט אמרו שהיא מצוה שנוכר
תמיד בכל יום את השבת שלא נשכחהו
ולא יתחלף לנו בשאר הימים כי בזכרנו
אותו תמיד יזכור מעשה בראשית בכל עת
ונודה בכל עת שיש לעולם בורא עכ"ל.
ומשום כך כתב הרמב"ן דאין אנו קורים
בשמות את ימי השבוע אלא אומרים אחד
בשבת שני בשבת וכו' כדי למנותם לשבת,
וע"י זה נזכור את יום השבת תמיד. וכזה
ביאר הרמב"ן את דברי שמאי במכילתא
(דרשב"י), שמאי הזקן אומר זכירה עד
שלא תבא. כלומר, דאפילו קודם שבת יש
מצות זכירה. היוצא מדברי שניהם הוא

Handwritten mark

דמצות זכור את יום השבת לקדשו הוא מצוה לזכור את יום השבת תמיד.

אשר לפי"ז יש לבאר את מה שדורשים בהגדה יכול מראש חדש. דהרי כבר הבאנו את דברי הרמב"ם דילפינן מצות סיפור יציאת מצרים מקידוש של שבת, א"כ סלקא דעתך דגם במצות סיפור יציאת מצרים אין מצותו רק בליל הסדר אלא כבר מראש חודש צריך להתחיל בספור יציאת מצרים ושאז התחילה הגאולה, כמו זכור לגבי קידוש דפירושו לזכור כבר בתחילת השבוע, ועל זה דרשינן ת"ל ביום ההוא, דמצות סיפור יציאת מצרים היא רק ביום ההוא ואינו מתחיל מראש חודש ונראה דבקידוש המצוה היא מתחילת השבוע ואילו לגבי סיפור יציאת מצרים סלקא דעתך דהמצוה היא מראש חודש, משום דבכל דבר הו"א כפי ענינו, בקידוש המצוה היא מתחילת השבוע דאז שייך למנות ליום השבת, וזכרו שהוא קדוש ומיוחד כלפי שאר ימות השבוע, כמו שכתב הרמב"ן שלא יתחלף לנו בשאר הימים ולכך זכרו מתחילת השבוע. אך כסיפור יציאת מצרים סלקא דעתך שהמצוה תתחיל מראש חדש, שמאז התחילה הגאולה (כמו שביאר הארזות חיים את הס"ד דיכול מראש חודש), אבל לפני ראש חודש אינו שייך כלל לסיפור יציאת מצרים, ולכך ליכא סלקא דעתך שמצות סיפור יציאת מצרים תתחיל לפני זה.

⊗

ל"ב בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך - הרמ"א (סי' ת"ל ס"א) כתב דנהגו לומר את ההגדה בשבת הגדול. ועיי"ש בכיאר הגר"א שכתב דאין לאומרו משום דהא דילפינן דלא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, אינו רק ילפותא

משה
הגדה

דמצות סיפור יציאת מצרים היא בליל ט"ו, אלא דילפינן גם דאסור לומר את ההגדה בזמן אחר. ולכן אין לאומרו בשבת הגדול כיון דאז אין מצה ומרור מונחים לפנינו, וכן איתא במעשה רב (סי' קע"ז).

ונראה בכיאר דברי הרמ"א דנהגו לומר את ההגדה בשבת הגדול, על פי מה דאיתא בר"ה (דף ל"ה) דבתפילת ימים נוראים והמועדות צריך אדם לסדר את תפילתו מקודם. ובטעם הדבר כתבו הראשונים (רמב"ם פ"ד הלכות תפלה הי"ט) שהוא כדי שתהא התפילה שגורה בפיו שלא יטעה בתפילתו. ולפי זה נהגו גם לסדר את ההגדה מקודם, דמאי שנא, דגם ההגדה צריכה להיות שגורה בפיו, ולכן קורים את ההגדה בשבת הגדול.

אלא דסתירה מפורשת לדברינו מהא דפסק הרמ"א (סי' ק') דאין אנו נוהגים לסדר תפילתנו קודם הימים הנוראים והמועדות, כיון דאנו מתפללים מתוך סידור ורואים מה שמתפללים וממילא דאין אנו באים לידי טעות. וא"כ צריך להיות כן גם בהגדה, דהלא אנו מספרים ביציאת מצרים מתוך ספרי הגדה, וא"כ אין צריכים לסדר את ההגדה מקודם, ובכל זאת כתב הרמ"א דנהגו לומר את ההגדה בשבת הגדול, וזהו שלא כדברינו.

אלא נראה דאין זה סתירה לדברינו ואפשר לקיים את שניהם. דמה שכתב הרמ"א דכשמתפלל מתוך סידור דאין צריך לסדר תפילתו, היינו בתפילה דמתפלל בנוסח מסוים ואין צריך להעמיק בהבנתו. אולם בהגדה דמצות סיפור יציאת מצרים אינו רק לומר את מה שכתוב בהגדה, אלא דמצותו הוא גם ללמד לכל בן כפי דעתו ולהבין ולהעמיק בסיפור יציאת

מתחילת

כל העם מעולם, את אביך וארפך א עשו ואת

מצרים (עיי להכי נהגו ל הגדול, כדי היטב כדי לבנו כהבנה

והשתא * קושית הגר דאסור לקרו ומרור מונח דהרמ"א גם בקריאת ההג לפניו, כמה ההגדה בתו אם קורא רי הסדר, בזה דאין זו קריא לאמירת ההג

ל"ג מתחיי אבותינו - קט"ז) מתחיי האמוראים ו מתחילה עוב